

KRZYSZTOF BOSAK

ORAWIANA W POLSKIM RUCHU WYDAWNICZYM W LATACH 1989-2012

Celem rozprawy była analiza dokonań polskiego ruchu wydawniczego dotyczącego regionu Orawa, obejmującego lata 1989-2012. Przedstawiłem działalność wydawniczą towarzystw, państwowych organizacji, prywatnych firm, wymieniłem indywidualne inicjatywy wydawnicze. Obok próby rejestracji najważniejszych dla regionu orawskiego domów wydawniczych, szerzej omówiłem działalność wydawnictw stowarzyszeniowych i przeanalizowałem ich ilościowy dorobek popularyzatorski. Terminem *Orawiana* określiłem publikacje zwarte i ciągłe, podejmujące problematykę orawską.

WSTĘP

Powstanie każdej z orawskich publikacji, ściśle związane jest z polskim rynkiem wydawniczym i funkcjonującym w jego ramach ruchem wydawniczym, rozumiane również jako przedsiębiorczość wydawnicza. Przyjąłem, że ruch wydawniczy to „[...] całość działalności kulturalnej, która ma na celu produkcję i dystrybucję książek”¹. W tym wypadku można mówić o nieustannym obiegu publikacji, o drodze jaką muszą pokonać od wydawcy, poprzez dystrybutora, by ostatecznie dotrzeć do odbiorcy. Istotną cechą ruchu wydawniczego jest równoległe współistnienie różnych form jego działalności: państwowej, prywatnej, stowarzyszeniowej, spółdzielczej i kościelnej. Z kolei termin „wydawnictwo”, rozumiem dwojako: w znaczeniu instytucja (wydawca), przedsiębiorstwo państwowe, spółdzielcze, społeczne lub firma prywatna wydająca książki², a także publikacja, czyli dokument samoistny piśmienniczo i wydawniczo, tzn. stanowiący odrębną całość treściową i poligraficzną³.

Analiza rynku wydawniczego przyniosła częściowe zaspokojenie potrzeby wiedzy o dorobku literackim i naukowym o Orawie. Dała także odpowiedź na następujące pytania: które współczesne domy wydawnicze są najważniejsze dla regionu?, ile ich jest?, jaką politykę wydawniczą prowadzą?, z jakimi instytucjami współpracują? oraz jak przedstawia się historia

¹ S. A. Kondek, *Zagadnienia wydawnicze i księgarskie*, Warszawa 2010, s. 101.

² *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, B. Kocowskiego i J. Trzadłowskiego, Wrocław 1971, szp. 2534.

³ Tamże, szp. 2533.

ich działalności? W rozprawie podałem dane na temat ilości wydanych przez nich książek i periodyków o Orawie w ostatnim dwudziestotrzyletniu z uwzględnieniem tytułów tych publikacji, ich autorów i redaktorów, miejsc i daty wydań, liczby stron i ilustracji. Z imienia i nazwiska wymieniłem także osoby odpowiedzialne za redakcję techniczną, korektę, projekty okładek, ilustracje, skład komputerowy oraz druk. Podałem ceny i nakłady egzemplarzy wybranych książek i czasopism orawskich.

Na polskim rynku wydawniczym jest zaledwie kilkanaście opracowań, które odnoszą się do działalności wydawniczej związanej z Orawą i częściowo ją objaśniają. W pierwszej kolejności przeanalizowałem regionalne bibliografie: Mariana Kozielskiego *Bibliografię Podhala, Spisza i Orawy* (za lata 1990-2007)⁴ drukowaną w „Almanachu Nowotarskim” oraz Marka Skawińskiego *Bibliografię Orawy* (za lata 1988-2002)⁵ ogłoszoną w „Roczniku Orawskim” i „Orawie”. Ich uzupełnieniem były bibliografie publikowane w latach 2004, 2006, 2008 przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie, zatytułowane *Książki o Małopolsce*⁶. Od 2006 roku tworzony jest Orawski Katalog Regionalny zawierający rejestr publikacji regionalnych wydanych po 1930 roku, znajdujących się w zbiorach Orawskiej Biblioteki Publicznej w Jabłonce. Wartościową wiedzę na temat orawskich regionalistów dostarczyły opracowania: Jerzego M. Roszkowskiego *Piśmiennictwo polskie o Spiszu, Orawie i Ziemi Czadeckiej w latach 1918-1925*, zamieszczone w książce *Zapomniane Kresy. Spisz Orawa, Czadeckie w świadomości i działaniach Polaków 1895-1925*⁷ oraz Władysława Pilarczyka *Piśmiennictwo na polskiej Orawie do 1939 roku* opublikowane w numerze 42/43 periodyku „Orawa”⁸.

Rozprawa składa się z trzech części. W pierwszej zaprezentowałem krótką genezę i rozwój polskiego ruchu wydawniczego o tematyce orawskiej do 1989 roku. W część drugiej, obejmującej lata 1989-2012, dokonałem, próby analizy dorobku czterech najważniejszych wydawnictw stowarzyszeniowych polskiego Podtatrz: Towarzystwa Przyjaciół Orawy, Związku Podhalań, Podhalańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich. Opisałem historię działalności tych organizacji i omówiłem zapisy w statutach

⁴ M. Kozielski, *Bibliografia Podhala, Spisza i Orawy*, „Almanach Nowotarski”, 2002, nr 6, 249-278.

⁵ M. Skawiński, *Bibliografia Orawy za lata 1988-1996*, „Rocznik Orawski” 1997, R. 1, s. 119-135; Tenże, *Bibliografia Orawy za rok 1997*, „Rocznik Orawski” 1998, R. 2, s. 153-156.

⁶ *Książki o Małopolsce: bibliografia 2004*, pod. red. A. Paszki, oprac. I. Górny, E. Romanowska, Kraków 2006.

⁷ J. M. Roszkowski, *Piśmiennictwo polskie o Spiszu, Orawie i Ziemi Czadeckiej w latach 1918-1925*, [w:] Tenże, *Zapomniane Kresy. Spisz Orawa, Czadeckie w świadomości i działaniach Polaków 1895-1925*, Nowy Targ-Zakopane 2011, s. 340-341.

⁸ W. Pilarczyk, *Piśmiennictwo na polskiej Orawie do 1939 roku*, „Orawa” 2005, nr 42/43, s. 41-45.

regulujących ich działalność wydawniczą oraz określiłem preferowaną przez nie problematykę wydawniczą i najczęściej stosowane formy publikacji. Przeanalizowałem cztery najważniejsze periodyki Podtatrza wydawane przez stowarzyszenia: „Orawa”, „Podhalanka”, „Rocznik Babiogórski”, „Almanach Nowotarski” i wymieniłem publikacje o charakterze zwartym. W części trzeciej przypomniałem najważniejsze państwowe organizacje, prywatne firmy i jednostki wydawnicze, posiadające w swoim dorobku książki i czasopisma podejmujące problematykę orawską⁹.

ORAWIANA W POLSKIM RUCHU WYDAWNICZYM DO 1989 ROKU

Do 1911 roku nie odnotowałem istnienia żadnej znaczącej publikacji, która byłaby poświęcona Orawie. Również ks. Władysław Pilarczyk - regionalista pochodzący z Orawy, we wspomnianym już tekście, zwrócił uwagę na to, że do początku XX w. piśmiennictwo orawskie prawie nie istniało, a co za tym idzie, nie możemy mówić w tym czasie o ruchu wydawniczym, podejmującym tę problematykę¹⁰. Orawa, aż do końca I wojny światowej (podobnie jak Spisz) nie leżała w granicach Polski, ludność na niej zamieszkała przez wieki poddawana wpływom węgierskim i słowackim, zatraciła poczucie przynależności narodowej. Sytuacja ta miała bezpośredni wpływ na postrzeganie regionu, tereny położone obok wypromowanego Podhala, nie były znane inteligencji polskiej. Pierwsze próby w tym zakresie pojawiły się w drugiej połowie XIX w., kiedy Galicja uzyskała znaczne swobody w ramach tzw. autonomii Galicyjskiej. Dostrzeżono wtedy region położony w sąsiedztwie Podhala, czego efektem było pojawienie się pierwszych badaczy Orawy oraz wzmianek o regionie.

Początek XX w. przyniósł najważniejsze wydarzenia w całej historii Orawy. Tak o nich pisze znawca Podtatrza Andrzej Jazowski:

Z początkiem bieżącego stulecia dochodzi na Górnej Orawie do wyraźnego ożywienia życia politycznego, społecznego i kulturalnego. Zainteresowanie inteligencji polskiej kulturą materialną i duchową górali tatrzańskich objęło w końcu również Orawę. Orawa została »odkryta«¹¹.

⁹ Prezentowana rozprawa jest fragmentem pracy magisterskiej autora, zatytułowanej *Orawiana w polskim ruchu wydawniczym w latach 1989 – 2010*, napisanej pod kierunkiem prof. UJ dr hab. Andrzeja Linerta w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ w Krakowie w 2010 roku.

¹⁰ W. Pilarczyk, *Piśmiennictwo na polskiej...* dz. cyt., s. 41.

¹¹ A. Jazowski, *Działalność społeczno-kulturalna ks. Ferdynanda Machaya*, „Podhalanka” 1989, nr 1, s. 40.

Na jej ziemiach z początkiem wieku rozpoczęli pracę społeczną na rzecz regionu ludzie nauki, kultury i osoby duchowne. Wspólnie zainicjowali „akcję budzielińską”, by przypomnieć Orawianom, jakie są ich korzenie¹². Jerzy M. Roszkowski, historyk, znawca Podtatrza, pisał:

Było to zjawisko oddolne, wynikające z rosnącej samowiedzy tutejszej ludności. Proces ten starała się pogłębić niewielka grupa orawskiej inteligencji, wspomagana przez działaczy galicyjskich. Z tych drugich wymienić należy: Juliana Jerzego Teisseyre, Jana Bednarskiego i Wacława Naake-Nakęskiego, którzy przede wszystkim przyczynili się do nadania ruchowi formy bardziej zorganizowanej¹³.

Pomysł wydania pierwszej orawskiej publikacji zrodził się u dra Jana Bednarskiego. Jej napisania podjęli się trzej społecznicy: Ferdynand Machay¹⁴, Eugeniusz Stercula, aptekarz z Jabłonki i Aleksander Matonog, podnotariusz z Podwilka. Miała to być broszura w gwarze orawskiej, zredagowana w celu uświadamiania narodowego ludności Orawy. Przed świętami Bożego Narodzenia w 1911 roku ukazała się nakładem Jana Bednarskiego pierwsza wersja publikacji *Co my za jedni?* Zawierała trzy części: tekst Machaya *Co my za jedni i kielo nas jest na Węgrzech*, Sterculi *Po naszymu* oraz Matonoga *Wstyd się wstydić ojca i matki swojej*. Początkowe plany wydawnicze uwzględniały liczbę 5 000 egz., druk został jednak wstrzymany. Powodem okazał się brak zgodności między jej twórcami co do treści. Broszura została przeredagowana i ponownie wyszła końcem lutego 1912 roku. Wersja pierwotna w postaci kilku egzemplarzy w sposób niekontrolowany dostała się do obiegu, a kilka lat później, już w wolnej Polsce wydana została ponownie.

Kolejna inicjatywa wydawnicza pochodzi z 1913 roku, kiedy to zaczęła wychodzić „Gazeta Podhalańska” - pierwsze czasopismo Podhalan. Na jej łamach w latach sporów o polskość regionów na kresach południowych (1912-1920) często poruszano tematykę spisko-orawską, czemu przysłużył się pierwszy redaktor tej gazety - Feliks Gwiżdż. Warto zaznaczyć, że kolportaż pierwszych numerów pisma na obszarze Górnych Węgier napotykał na trudności,

¹² M. Moskal, *Świadomość regionalna społeczności Spisza i Orawy na terytorium RP*, Kraków 2000, s. 33.

¹³ J. M. Roszkowski, *Publicystyka Orawian na łamach „Gazety Podhalańskiej” w latach 1913-1920*, „Rocznik Orawski” 2007, t. 6-7, s. 61.

¹⁴ Ksiądz infułat, archiprezbiter Bazyliki Mariackiej, wielki kapłan i syn Orawy, urodzony 4.05.1889 w Jabłoncu, jego droga do Polski stała się wzorem naśladowania dla innych (cyt. za: [R. M. Remiszewski], *Ks. Ferdynand Machay* [w:] Tenże, *Orawa w brązie zastygła*, Kraków 2006, s. 18). Ukończył studia teologiczne na uniwersytecie w Budapeszcie. W listopadzie 1918 roku wziął udział w powołaniu Polskiej Rady Narodowej w Jabłoncu; działał aktywnie w Komitecie Obrony Spisza i Orawy. „Budzieliń” świadomości narodowej Orawiaków. Pisał odezwy, publikował artykuły - współpracował z *Gazetą Podhalańską*, agitował dla przyłączenia orawskiej ziemi do terytorium Polski. Wraz z Piotrem Borowym i Wojciechem Halczykiem uczestniczył w Konferencji Pokojowej w Paryżu.

ponieważ czasopismo zawierało treści sprzeczne z polityką narodowościową Węgier. Przemycano je zatem przez granicę i rozprowadzano potajemnie.

Coraz lepsze warunki na rynku wydawniczym po pierwszej wojnie światowej oraz zaciekawienie problematyką kresów południowych dały powód do pojawiania się coraz liczniejszych publikacji regionalnych, w tym książek o Orawie. Jednym z pierwszych, opublikowanych po odzyskaniu niepodległości był 38 tom „Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego”¹⁵, cały poświęcony sprawom Spisza, Orawy i okręgu czadeckiego. Publikacja była zbiorem najważniejszych tekstów z lat 1918-1920, wcześniej publikowanych w dziennikach i tygodnikach. Inne, również ważne teksty wydane po wojnie to dwie pozycje Kazimierza Dobrowolskiego: *Powstanie świadomości narodowej ludu polskiego na Spiszu i Orawie z 1922 roku*¹⁶ i *Związki i tradycje rodowe na Podhalu, Spiszu i Orawie z 1923 roku*¹⁷.

Początkowo publikowano kilkunastostronicowe teksty o Orawie, głównie w czasopismach i prasie codziennej, najczęściej w obrębie Podtatrza. Z czasem w latach dwudziestolecia międzywojennego ustąpiły one miejsca coraz obszerniejszym wydawnictwom. Tematykę orawską podejmowały duże domy wydawnicze związane z Krakowem, Warszawą, Lwowem i Poznaniem. Liczba opublikowanych książek o Orawie to kilkanaście wartych odnotowania tytułów. Wykaz ważniejszych firm i instytucji, które podjęły ten trud wydawniczy w latach poprzedzających II wojnę światową, przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Wydawnictwa publikujące książki o tematyce orawskiej w latach 1919-1939.

Lp.	Nazwa domu wydawniczego lub nazwisko wydawcy	Miejsce działalności wydawniczej	Lata poszczególnych wydań	Liczba wyd. tytułów
1.	Gebethner i Wolff	Warszawa Kraków	1920, 1923, 1928, 1938	4
2.	Główna Księgarnia Wojskowa	Warszawa	1937	1
3.	Główny Komitet Pomocy dla Spisza, Orawy i Czadeckiego	Kraków	1938	1
4.	Instytut Śląski	Katowice	1939	1
5.	Koło Polaków	Jabłonka	1919 (2 wyd.)	2

¹⁵ J. M. Roszkowski, *Piśmiennictwo polskie o...dz. cyt.*, s. 340-341.

¹⁶ K. Dobrowolski, *Powstanie świadomości narodowej ludu polskiego na Spiszu i Orawie*, „Przegląd współczesny” 1922, t. 3, nr 6, s. 52-62.

¹⁷ Tenże, *Związki i tradycje rodowe na Podhalu, Spiszu i Orawie*, „Sprawozdanie Akademii Umiejętności” 1923, t. 3, s. 6-7.

	Orawskich i Spiskich			
6.	Komitet Narodowy Obrony Spisza, Orawy, Czadeckiego i Podhala	Warszawa	1919	1
7.	Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych	Lwów Warszawa	1919, 1921	2
8.	Książnica-Atlas	Lwów	1928	1
9.	Machay Ferdynand	Kraków	1933	1
10.	Mileski Witold	Zakopane	1930	1
11.	Muzeum Tatrzańskie	Zakopane	1932 (2 wyd.)	2
12.	Nasza Księgarnia	Warszawa	1939	1
13.	Polski Komitet Plebiscytowy dla Spisza i Orawy	Kraków	1919	1
14.	Polskie Towarzystwo Tatrzańskie	Kraków	1930	1
15.	Spójnia	Kraków	1930	1
16.	Towarzystwo Przyjaciół Kresów Południowych	Kraków	1939	1
17.	Związek Górali Spisza i Orawy	Kraków	1937, 1938	2
18.	Związek Podhalan	Warszawa	1930	1
19.	Związek Spisko-Orawski	Lipnica Wielka na Orawie	1934	1

Źródło: oprac. własne 2010.

W 1946 roku po siedmiu latach przerwy wznowiono najważniejsze podhalańskie czasopismo - „Gazetę Podhalańską”, potocznie zwaną też „Podhalanką”. Ukazywała się zaledwie przez dwa lata jako dwutygodnik poświęcony sprawom kulturalnym, społecznym i gospodarczym Podhala, Spisza i Orawy. Następnie długo trzeba było czekać na kolejne czasopismo podejmujące problematykę regionalną. Związek Podhalan w Zakopanem próbę powołania na powrót własnego organu prasowego podjął dopiero w 1967 roku, drukując w formacie A4 jednodniówkę „Podhale”. Nowożytną jednak historię „Podhalanki” datujemy dopiero od 1981 rok, od momentu solidarnościowego ożywienia społeczno-narodowego

panującego w Polsce¹⁸. Problematyka powstałego pisma tak została zdefiniowana w nocie redakcyjnej pierwszego numeru:

[Podhalanka] [...] pragnie przekazywać związkowe zamierzenia, ich realizację, a także wiadomości o życiu i problemach statutowego terenu działania Związku, obejmującego Podhale Skalne i Niżne, Ziemię Pienińską, Spisz i Orawę, a także Ziemię Gorczańską; zaliczamy tu również ogniwa góralskie, działające w miastach uniwersyteckich¹⁹.

Kolejne numery pisma ukazywały się regularnie co pół roku do 1992 roku, po czym rolę pisma przejął „Podhalanin”, następne wydawnictwo ciągle Zarządu Głównego Związku Podhalan w Zakopanem. Przypomnijmy, że szczególnym aktem współpracy międzyregionalnej Orawy i Podhala było wydanie w 1989 roku specjalnego numeru „Podhalanki”, całościowo poświęconego sprawom Orawy.

W okresie socjalizmu najczęściej problematykę orawską podejmowały następujące instytucje i domy wydawnicze: Uniwersytet Jagielloński, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze i Wydawnictwo Literackie. Wszystkich te instytucjonalne ośrodki zaangażowane w dzieło popularyzacji wiedzy o Orawie prezentuje Tabela 2.

Tabela 2. Wydawnictwa publikujące Orawiana w latach 1945-1989.

Lp.	Nazwa wydawnictwa	Miejsce działalności wydawniczej	Lata poszczególnych wydań	Liczba wyd. tytułów
1.	Muzeum-Orawski Park Etnograficzny	Zubrzyca Górna	1977	1
2.	Państwowe Wydawnictwo Naukowe	Kraków	1965, 1971	2
3.	Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk	Nowy Targ	1986	1
4.	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze	Warszawa, Łódź, Nowy Sącz	1984, 1985, 1988 (2x)	4
5.	Uniwersytet Jagielloński	Kraków	1964 (2x), 1965 (2x), 1967, 1971, 1980	7
6.	Wydaw. "Polskiego Archiwum Krajoznawczego	Warszawa	1947	1

¹⁸ S. Krupa, *15-lecie „Podhalanki”*, „Podhalanka” 1998, nr 1, s. 25.

¹⁹ [Nota redakcyjna], „Podhalanka” 1981, R. 1, nr 1, s. 3.

	i Fotografii Dokumentarnej"			
7.	Wydawnictwo "Sport i Turystyka"	Warszawa	1971, 1983	2
8.	Wydawnictwo Artystyczno- Graficzne	Kraków	1964, 1967	2
9.	Wydawnictwo Interpress	Warszawa	1972	1
10.	Wydawnictwo Literackie	Kraków	1956, 1960, 1968	3
11.	Zakład Narodowy im. Ossolińskich	Wrocław	1972, 1985	2

Źródło: oprac. własne 2010.

Po roku 1989 polski rynek wydawniczy zmienił się. Oparty został na zasadach wolnego obrotu środkami produkcji i wolnej konkurencji pomiędzy podmiotami. Przeobrażenia w ustroju kraju, wpłynęły m.in. na znaczną poprawę jakości wydawanych publikacji oraz na zainteresowania wydawnicze, kształtowane w dużej mierze przez popyt. Dla działalności wydawniczej na rzecz Orawy ważna stała się decentralizacja, czyli wzrost znaczenia mniejszych podmiotów, takich jak instytucje samorządowe i organizacje regionalne. To one były i są obecnie główną przyczyną wzrostu liczby publikacji regionalnych o tematyce orawskiej. Tę tezę potwierdza m.in. Marek Skawiński, twórca *Bibliografii Orawy*, który we wstępie do niej zaznaczył:

Rok 1988 oznacza powrót, po z górą czterdziestu latach, zorganizowanego polskiego ruchu społecznego na Orawę. Działalność swą zainicjowało Towarzystwo Przyjaciół Orawy. Od tego też roku zaznacza się znaczny wzrost zainteresowania Orawą wśród środowisk naukowych²⁰.

Zainteresowanie Orawą w sferze wydawniczej stało się udziałem m.in. stowarzyszeń regionalnych i lokalnie działających firm, ośrodków akademickich z terenu całej Polski oraz ogólnie rzecz ujmując, położonych głównie na obszarze województwa małopolskiego prywatnych, państwowych i spółdzielczych domów wydawniczych.

²⁰ M. Skawiński, *Bibliografia Orawy za...*, s. 122.

ORAWSKI STOWARZYSZENIOWY RUCH WYDAWNICZY PO 1989 ROKU

W tej części rozprawy omówiłem działalność wydawnictw stowarzyszeniowych publikujących Orawiana od początku 1989 roku do końca 2012 roku. Przypomniałem historię powstania i rozwoju każdego z czterech prezentowanych towarzystw: Towarzystwa Przyjaciół Orawy, Związku Podhalan, Podhalańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich. Przytoczyłem zapisy w statutach regulujące ich działalność wydawniczą. Określiłem preferowaną przez nie problematykę i najczęściej stosowane formy publikacji. Wreszcie opisałem ich dorobek wydawniczy.

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ ORAWY

Fot. 1.
Godło

Towarzystwa
Przyjaciół Orawy

Towarzystwo Przyjaciół Orawy (TPO) powołano do życia 30 czerwca 1988 roku. Od momentu powstania, aż do dziś skupia miłośników i sympatyków ziemi orawskiej. Na siedzibę wybrano Kraków. Pierwsi członkowie-założyciele związani byli z krakowskimi środowiskami naukowymi. Byli to: Leon Rydel - pomysłodawca powołania organizacji oraz Janusz Kamocki, Urszula Janicka-Krzywda, Ryszard Kantor, Andrzej Matuszczyk i Antoni Dziubek. Szybko dołączyli do nich kolejni członkowie pochodzący z Orawy: ks. Władysław Pilarczyk, Stefan i Jan Łaciakowie, Aleksander Suwada. Funkcję prezesa Towarzystwa Przyjaciół Orawy pełnił w latach 1989-1992 Ryszard Kantor. W 1993 roku jego obowiązki przejął ks. Władysław Pilarczyk. Od 2002 roku organizacji zaczęła przewodzić Magdalena Kostrzewa-Smreczak, związana wcześniej z Orawskim Centrum Kultury w Jabłonce.

„Towarzystwo ma na celu organizowanie i popieranie wszelkich zamierzeń i prac związanych z ochroną i rozwojem regionu orawskiego pod względem kulturalnym i gospodarczym”²¹. Prace w tym kierunku podjęto niedługo po oficjalnym zalegalizowaniu działalności Towarzystwa. Rozpoczęto publikację kwartalnika, którego powstanie zostało zapowiedziane przez prezesa na I Walnym Zjeździe Towarzystwa. Mówił wtedy:

Choć zdajemy sobie sprawę z trudnej i pogarszającej się sytuacji wydawniczej w kraju, chcemy już w roku 1989 rozpocząć regularny druk biuletynów Towarzystwa w ilości czterech numerów rocznie, które poświęcone będą zarówno

²¹ Statut Towarzystwa Przyjaciół Orawy: Rozdział II. Cel i środki działania, „Orawa” 2003, R. 14-15, nr 40-41, s. 9.

dokumentowaniu działalności Towarzystwa, jak i - przede wszystkim - dziejom i współczesności Orawy²².

Działalność wydawnicza TPO obejmująca problematykę orawską rozpoczęła się z chwilą utworzenia Zespołu Wydawniczego i przygotowania pierwszego wydania zapowiadanego pisma. Pomysł redagowania kwartalnika „Orawa” zrodził się u zafascynowanego ziemią orawską Leona Rydla. Pomimo, iż z biegiem czasu Towarzystwo doczekało się kilku oddziałów, w tym także w Jabłonce (stolicy Polskiej Orawy), wydawaniem tego periodyku od samego początku zajmował się Zarząd Główny w Krakowie i powołany przez niego w lutym 1989 roku Zespół Wydawniczy. Rola oddziałów ograniczała się do kolportażu pisma na terenie regionu i dostarczaniu materiałów dotyczących ważnych wydarzeń z życia Orawy. W kwietniu 1989 roku ukazał się pierwszy numer kwartalnika, który zawierał 9 artykułów i liczył 16 stron.

Niestety od początku TPO nieustannie borykało się z problemem finansowania nie tylko kolejnych numerów „Orawy”, lecz również publikacji książkowych. W sprawozdaniu z działalności towarzystwa za okres od października 1988 roku do stycznia 2002 roku w punkcie 4, pojawiła się adnotacja na temat ciężkiej sytuacji finansowej organizacji, utrudniającej jej działalność wydawniczą. Wydawanie „Orawy” wymagało niemałego nakładu pieniężnego, o czym podczas IV Walnego Zjazdu TPO w Jabłonce w roku 1998 przypomniał ks. Władysław Pilarczyk. Mówił wtedy: „Rocznik ten kosztuje 10 500 zł za 700 egzemplarzy. 17 egzemplarzy bezpłatnie przesyła się do bibliotek, a 40 dla autorów. Koszt jednego egzemplarza wynosi 14 zł, a jest sprzedawany po 10 zł”²³. Co więcej, przypomniał, że periodyk słabo sprzedaje się na Orawie. Wyliczał, że na 500 osób orawskiej inteligencji, czasopismo kupuje tylko 200 osób. Dochód więc z produkcji czasopisma jest niewielki, a często zdarza się, że do tej działalności trzeba dopłacić. Widomą oznaką tych problemów było przymusowe zrezygnowanie z kilkakrotnej publikacji czasopisma w ciągu roku i wydawanie go od 1995 roku w rocznych, a nawet dwurocznych odstępach. Czas ten był potrzebny na przygotowanie artykułów i zorganizowanie zaplecza finansowego dla danego numeru. W latach 2002, 2004, 2006 czasopismo się nie ukazało. Wydawanie „Orawy” w postaci rocznika, automatycznie narzuciło jej o wiele obszerniejszą postać, tak aby móc zawrzeć wiedzę i informacje z całego roku, a nawet dwóch lat²⁴. Ostatni jej numer pojawił się na rynku wydawniczym w 2010 roku.

²² R. Kantor, *Towarzystwo Przyjaciół Orawy rozpoczęło działalność*, „Orawa” 1989, nr 1, s. 2.

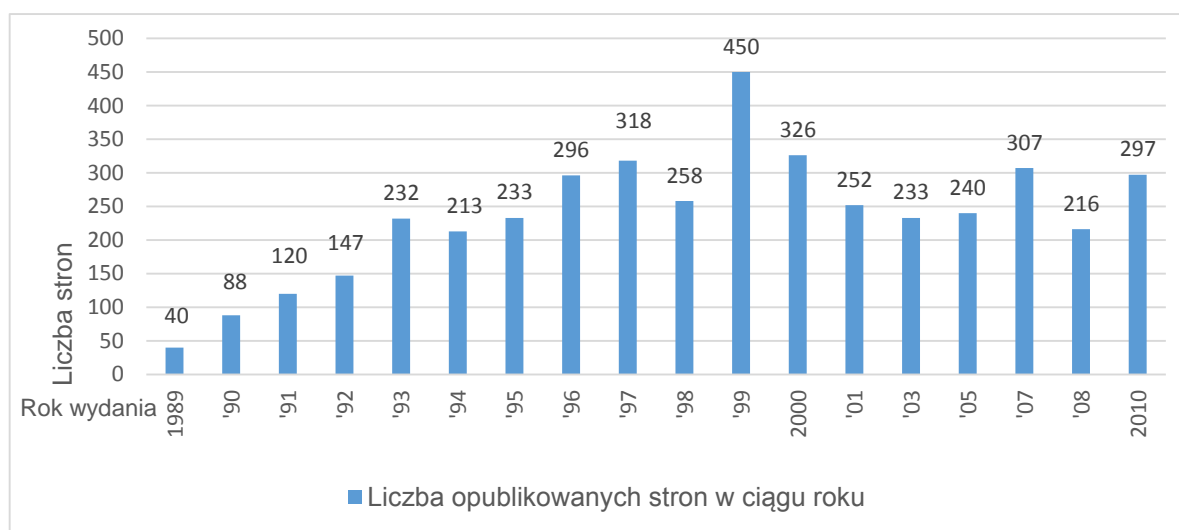
²³ K. Staszkiwicz, *Jabłonka Orawska. IV Walny Zjazd Towarzystwa Przyjaciół Orawy w 10 rocznicę jego powstania. Dyskusja*, „Orawa” 1998, R. 10, nr 36, s. 10.

²⁴ W. Pilarczyk, *Plan pracy TPO na następne trzy lata (1992-1994)*, „Orawa” 1992, nr 19-20, s. 12.

Do chwili obecnej TPO wypracowało 28 wydań periodyku, liczących razem ponad 4 000 stron. Zamieszczono w nich ok. 800 artykułów i przeszło 400 ilustracji.

Czasopismo z biegiem lat objętościowo rozrastało się, przekraczając w 1993 roku 100 stron. Największą objętość, 450 stron, osiągnęło w 1999 roku. Średnio każdy rocznik liczył od 200 do 300 stron i około 40-50 artykułów. Roczną liczbę opublikowanych w periodyku stron, ilustruje Wykres 1.

Wykres 1. Roczna ilość opublikowanych stron w periodyku „Orawa”.

Źródło: oprac. własne 2011.

Obok ograniczenia częstotliwości ukazywania się „Orawy”, konieczne stało się poszukiwanie sponsorów, którzy finansowo wsparliby kolejne wydania. Wśród tych, bez których pomocy kolejne numery nie ukazałyby się, były: Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Departament ds. Uczestnictwa w Kulturze wspierające wydanie pisma od nr 31 (XII 1994) do nr 36 (1998), Ministerstwo Dziedzictwa Narodowego, współfinansujące czasopismo od nr 37 (1999) do nr 39 (2001), Wydział Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, który dotował finansowo nr 36 (1998). Wsparcie okazały także lokalne instytucje publiczne i organizacje kulturalne w rejonie Orawy, a wśród nich Bank Spółdzielczy w Jabłonce, który sponsorował nr 32 (1994) oraz numery od 40/41 (2003) do 47/48 (2010) oraz Babiogórski Park Narodowy od nr 40/41 (2003) do 47/48 (2010). Trudności związane z brakiem środków finansowych na kolejne numery powodowały, że przeciętny nakład dla numerów od 31 do 46 kształtował się w wysokości 700 egzemplarzy. Składem i drukiem zajmowały się m.in. takie instytucje jak: Wydawnictwo i Drukarnia Secesja, ABC Media,

„Compal” - Bielsko-Biała (skład), TERCJA S. C. (druk i oprawa) oraz „MarDruk” - Marcin Herzog (skład komputerowy).

Kilkanaście numerów rocznika ukazało się przy wsparciu finansowym i pracy edytorsko-wydawniczej innych zaprzyjaźnionych wydawnictw. Były to: Wydawnictwo i Drukarnia „Secesja” oraz Księgarnia Akademicka.

Towarzystwo Przyjaciół Orawy obok regularnego wydawania kwartalnika, z czasem rocznika „Orawa”, równocześnie podjęło się na miarę swoich możliwości finansowych, wznowienia druku cenniejszych dla Orawy książek. I tak w 1991 roku ukazały się w Krakowie: Emila Miki *Pieśni orawskie* i Stanisława Barabasza *Orawa*. Wznowienie dzieła Emila Miki z 1934 roku związane było z uczczeniem pamięci wybitego Orawianina w związku z 50 rocznicą jego śmierci, a jednocześnie jubileuszu 40-lecia Liceum Ogólnokształcącego w Jabłonce. Drugie wydanie, liczące 76 stron przygotował Leon Rydel. Podobną pracę wykonał on również dla ponownego wznowienia *Orawy* Stanisława Barabasza. Stanowi ona druga część serii wydawniczej *Sztuka ludowa na Podhalu*, pierwotnie wydanej w całości nakładem Książnicy Atlas w 1928 roku. W roku 1993 na rynku wydawniczym ponownie ukazało się życiowe dzieło ks. Ferdynanda Machaya o charakterze wspomnieniowym, zatytułowane *Moja droga do Polski*. We wstępie skierowanym do czytelnika, ksiądz Władysław Pilarczyk napisał:

Mija prawie 55 lat od ukazania się II wydania książki ks. Infulata Ferdynanda Machaya p.t. „Moja droga do Polski”. W dwudziestą rocznicę śmierci ks. Infulata Towarzystwo Przyjaciół Orawy postanowiło wznowić tę cenną pozycję. Trudu wydania podjęła się krakowska Oficyna Wydawnicza „Agat-Print”. Zachowany został oryginalny tekst z 1938 r.”²⁵.

Książka liczy 194 strony. Redakcji technicznej podjęli się: ks. Władysław Pilarczyk i Andrzej Matuszczyk. Ostatnia z publikacji zwartych Towarzystwa Przyjaciół Orawy wydana została w 2008 roku w Jabłonce. Jest to licząca 230 stron książka Ireny Nowickiej *Z Furmańca widoki na wszystkie boki: moje wiersze i wierszyki*²⁶. Wydano ją dzięki pomocy finansowej Banku Spółdzielczego w Jabłonce, Starostwa Powiatowego w Nowym Targu i Powiatowego Centrum Kultury w Nowym Targu. Druk wykonała Księgarnia Akademicka. Publikację rycinami ozdobiła Monika Tłałka.

²⁵ F. Machay, *Moja droga do Polski*, Kraków 1992, s. 5.

²⁶ I. Nowicka, *Z Furmańca widoki na wszystkie bok: moje wiersze i wierszyki*, Jabłonka 2008.

ZWIĄZEK PODHALAN

Fot. 2.
Godło
Związku Podhalański

Związek Podhalański (ZP) istnieje od 1919 roku. Działalność najważniejszego stowarzyszenia rodowych Górali z Podhala oraz wszystkich sympatyków góralszczyzny, poprzedziła aktywność licznych społeczników skupionych w Podhalańskim Ruchu Regionalnym, powołanym do życia w 1904 roku, w miejscu krótko istniejącego Związku Górali. Siedziba Zarządu Głównego Związku Podhalański znajdowała się początkowo w Nowym Targu, gdzie w Gimnazjum pracował Jakub Zachemski – pierwszy prezes stowarzyszenia. Z chwilą gdy przeprowadził się do Krakowa, tam też przeniesiono siedzibę.

Na Zjeździe Podhalański w 1922 roku uchwalono, iż członkiem stowarzyszenia może zostać każdy, kto pracuje dla dobra „szeroko rozumianego” Podhala²⁷. Zachęcono tym samym do współpracy osoby pochodzenia niepodhalańskiego. Wśród członków Związku Podhalański byli również Orawianie.

W czasie II wojny światowej organizacja została rozwiązana przez okupanta. Próba legalizacji prawnej i reaktywacji działalności Związku po wojnie nie powiodła się, gdyż istnieniu jego sprzeciwiały się władze komunistyczne. Dopiero w 1957 roku, po październikowej odwilży, uzyskano zgodę na to, by wskrzesić najważniejszą organizację stowarzyszeniową na Podhalu²⁸. Obecnie posiada 75 oddziałów w tym w Oświęcimiu, Krakowie i Warszawie oraz liczy ok. 6000 członków. Oficjalną siedzibą Związku stał się Dom Podhalański im. Kazimierza Przerwy-Tetmajera i Władysława Orkana w Ludźmierzu. Od początku istnienia stowarzyszenia funkcję prezesa pełniło 13 osób. Od 2008 roku przewodniczy jest Maciej Motor Grelok²⁹.

Do 1989 roku wydawaniem książek i czasopism stowarzyszenia zajmowała się Oficyna Związku Podhalański. Jej miejsce zajęła Oficyna Podhalańska z siedzibą w Krakowie. Działała ona w latach 1989 – 1999. Instytucja od początku współpracowała ze Związkiem Podhalański,

²⁷ Koncepcja „szerokich granic” Podhala była efektem dyskusji działaczy podhalańskiego ruchu regionalnego na pocz. XX w. nad zakresem terytorialnym działań ich organizacji regionalnej. Wśród kilku poglądów na ten temat, był i taki, zamykający region Podhala w granicach powiatu nowotarskiego do linii Gorców od północy, ze Spiszem i Orawą. Obecnie Podhale, Orawę i Spisz traktuje się jako odrębne regiony, razem określane nazwą Podtatrze (zob. B. Królczyk-Kurdas, „Podhale się budzi”. *Działalność związku Podhalański od sierpnia 1921 roku do 1925 roku* [w:] *Związek Górali Spisza i Orawy. W służbie społeczeństwa, narodu i państwa 1931-1939*, red. R. Kowalski, Nowy Targ 2008, s. 84-86).

²⁸ M. Skawiński, *Związek Podhalański*, „Orawa” 2007, nr 44-45, s. 185.

²⁹ Zob. *Kolejni Prezesi Związku Podhalański* [w:] *Związek Podhalański. Ogólny zarys- historia* [dok. elektr.] <http://www.zwiazek-podhalan.pl/historia/> [odczyt: 21.08.2010]

zachowując jednak odrębność i prowadząc własną politykę wydawniczą. Kolegium redakcyjnemu przewodniczył Roman Hennel. Prace przygotowujące tekst do druku wykonywano nieodpłatnie. W 2004 roku powołano przy Oddziale Związku Podhalan w Kościelisku nową firmę: Podhalańską Oficynę Wydawniczą. Kontynuuje ona założenia programowe swojej poprzedniczki - promuje młodych twórców, popularyzuje tradycję i przybliży historię regionów Podtatrza. Kolegium redakcyjne oficyny tworzą: Stanisława Trebunia-Staszela, Marcin Jagła, Małgorzata Karpiel, Regina Mrowca-Kenar, Edward Styrczula-Maśniak, Robert Kowalczyk, Janusz Tycner i Bronisław Chowaniec-Lejczyk³⁰.

Po 1989 roku Związek Podhalan wydawał trzy czasopisma, zawierające obok dominującej problematyki podhalańskiej treści ważne dla Orawy. Były to „Podhalanka” oraz „Hale i Dziedziny”, które swój początek miały jeszcze w okresie socjalistycznym, a następnie „Podhalanin”, wydawany od lat 90-tych po dzień dzisiejszy.

„Podhalankę” (nie mylić z „Gazetą Podhalańską”, potocznie zwaną „Podhalanką”, wydawaną w latach 20-tych, 30-tych i krótko po 1945 roku), od 1971 roku wydawał Oddział Związku Podhalan w Ludźmierzu. Wychodziła początkowo w formie jednodniówki. Od 1981 roku do 1992 roku ukazywała się już regularnie jako półrocznik. W tym czasie wydano łącznie 26 numerów.

W „Podhalance” nie zaprzestano zapoczątkowanego w jednodniówkach zwyczaju dedykowania poszczególnych numerów ciekawym i znaczącym dla Podtatrza wydarzeniom, obchodzonym rocznicom i wybitnym osobom. Zagadnieniom orawskim i spiskim poświęcony został numer pierwszy z 1989 roku. Zatytułowany został: „Podhalanka. Numer poświęcony Spiszowi i Orawie oraz 100. rocznicy urodzin ks. Ferdynanda Machaya”. Za redakcję numeru odpowiedzialny był Stanisław Krupa. Na łamach pisma znalazło się 13 artykułów o problematyce orawskiej, nie licząc drukowanej w nim orawskiej poezji i krótkich form literackich. Numer ten zawierał ponadto 22 czarnobiałe fotografie i liczne rysunki przedstawiające orawskie motywy regionalne. Cena numeru wynosiła 3 000 zł. Na ostatniej stronie pisma znalazła się adnotacja: „Materiały zamieszczone w Podhalance nie są odpłatne; stanowią one wkład Autorów w rozwój kultury regionu”³¹.

Publikacją ciągłą, ale w nieco mniejszym zakresie skupioną na problematyce orawskiej, były „Hale i Dziedziny”, ukazujące się w latach 1990-1997. Początkowo dwutygodnik, a następnie

³⁰ Zob. *Podhalańska Oficyna Wydawnicza - wydawnictwa 2004-2007* [w:] *Kościeliska dziedzina. Kościelisko – Witów – Dzianisz* [dok. elektr.] http://koscieliska.pl/wydawnictwa/pow/podh_ofic.html [odczyt: 24 sierpnia 2011]

³¹ *Nota od wydawcy*, „Podhalanka” 1989, R. 8, nr 1, s. 42.

miesięcznik wydawał Związek Podhalań (Oddział Tatrzański) i Fundacja Podhalańska. Łącznie wydano 68 numerów (7 roczników). Czasopismo zawierało artykuły także Orawiaków.

Od 2002 roku nakładem Zarządu Głównego Związku Podhalań ukazuje się „Podhalańin”. Pismo najpierw wydawano w latach 2002-2003 w Ludźmierzu jako „Biuletyn Informacyjny Związku Podhalań”, następnie od 2003 roku w Nowym Targu pod tytułem „Podhalańin. Pismo Związku Podhalań”. Jego redaktorem naczelnym od pierwszego numeru jest Julian Kowalczyk. W 2008 roku podtytuł czasopisma po raz kolejny uległ zmianie i do dzisiaj wydawany jest pod tytułem: „Podhalańin. Pismo Polskich Górali: Podhalańie, Babiogórcy, Górale czadeccy, Górale pienińscy, Górale sądeccy, Górale śląscy, Górale żywieccy, Kliszczacy, Orawiacy, Spiszacy, Wałasi, Zagórzanie”. Prace na redakcją numerów od 2008 roku wykonywane są w Łapszachs Niżnych. Skład komputerowy i druk czasopisma wykonuje drukarnia „MK” s.c. z Nowego Targu. W skład zespołu redakcyjnego wchodzą m.in.: Aniela Bafia, Bronisław Chowaniec-Lejczyk, Maciej Motor Grelok, Józef Staszel. Oficjalne czasopismo Związku sporadycznie publikuje teksty o Orawie. Średnio na 50 stronach numeru, w każdym jest od dwóch do pięciu niewielkich rozmiarowo artykułów (1/2 strony).

Oficyna Podhalańska działająca w Krakowie przez dziesięć lat kontynuowała wszystkie tradycje wydawnicze swojej poprzedniczki Oficyny Wydawniczej Związku Podhalań. Region Orawy dalej pozostawał na mapie zainteresowań tego wydawnictwa. W 1999 roku w jej miejsce pojawiła się nowa Podhalańska Oficyna Wydawnicza z siedzibą w Kościelisku. Z inicjatywy obu tych instytucji ukazało się kilka ciekawych publikacji zwartych o Orawie. Do godnych uwagi należy dzieło Andrzeja Skorupy *Kościóły Polskiej Orawy*³² wydane 1997 roku. Książka mogła zostać opublikowana dzięki współpracy Oficyny oraz Wydawnictwa i Drukarni „Secesja” z Krakowa. Pieniądze na druk w nakładzie 1000 egz. pozyskano dzięki dotacji udzielonej przez Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie. Pracę redakcyjną wykonał Wiesław A. Wójcik, indeksy zamieszczone w publikacji opracowała Zofia Stojakowska-Staichowa. Dwie kolejne pozycje, to tomiki wierszy orawskiego poety Emila Kowalczyka. Ich analizę edytorsko-wydawniczą prezentuje Tabela 3.

³² A. Skorupa, *Kościóły Polskiej Orawy*, Kraków 1997.

Tabela 3. Analiza edytorsko-wydawnicza publikacji Emila Kowalczyka.

	Kategoria	Dane edytorsko-wydawnicze	
1.	Autor	Emil Kowalczyk	
2.	Tytuł	<i>Napij się orawskiego ciepła</i>	<i>Mos ty serce orawskie?</i>
3.	Wydawca	Oficyna Podhalańska	Podhalańska Oficyna Wydawnicza
4.	Miejsce i data wyd.	Kraków 1991	Kościelisko 2005
5.	Wsparcie finansowanie dla wydania	Muzeum - Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej	Wójt Gminy Lipnica Wielka, Andrzej Gut-Mostowy – Poseł na Sejm RP, Starosta Nowotarski, Związek Podhalan
6.	Drukarnia	„Bieldruk” (Białystok)	Drukarnia „MK”(Nowy Targ)
7.	Redakcja tekstu	Piotr Gajdarski (red. nacz.)	Marcin Jagła, Robert Kowalczyk
8.	Redakcja techniczna	Grażyna Herzig-Wolska	Arkadiusz Morawski
9.	Ilustracje	Ilustrowano rysunkami Artura Stachowskiego i Ryszarda Kuliga	Ilustracje wykonały Celina i Agnieszka Mastella
10.	Liczba stron	108	92
11.	Nakład	1000 egz.	

Źródło: oprac. własne 2011.

Wracając do Związku Podhalan, nie można nie przypomnieć o jego wkładzie w publikację dwóch ważnych pozycji: *Górale w walce o niepodległość Polski 1769-1989*, pod redakcją Juliana Kowalczyka w 2009 roku i *Góralskie serce w zielonym listku pieśni. Antologia poezji regionu Podtatrza*, wydanej wspólnie z Podhalańską Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Nowym Targu pod redakcją Anny Mlekodaj w 2006 roku. Przy pierwszej z książek współwydawcą, a zarazem wykonawcą składu komputerowego i druku był Zakład Poligraficzny „MK” s.c. w Nowym Targu. Na jednej z pierwszych stron znalazła się informacja, iż projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Urzędu

Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego³³. Środki pozyskane na druk, wystarczyły na nakład 500 egz.

STOWARZYSZENIE GMIN BABIOGÓRSKICH

Fot. 3.
Logo
Stowarzyszenia
Gmin
Babiogórskich

Powstaniu organizacji o nazwie Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich (SGB) od początku przyświecał cel współpracy regionalnej samorządów gmin, położonych wokół Babiej Góry. Stowarzyszenie założono w 1995 roku. Na jego siedzibę wybrano Zawoję. Obecnie stowarzyszenie tworzy: 14 gmin (dwie spośród nich to polskie gminy orawskie); trzy miasta: Jordanów, Maków Podhalański i Sucha Beskidzka oraz 56 wsi. Ponadto ze stowarzyszeniem współpracuje od 2000 roku 7 wsi słowackiej Orawy³⁴. Jednym z najważniejszych zadań Stowarzyszenia jest ochrona dziedzictwa

kulturowego obszaru Babiej Góry oraz działalność ukierunkowana na rozpowszechnianie wiedzy o regionach podbabiogórskich, mających wspólną historię i tradycję.

Od momentu powstania Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich prowadzi działalność wydawniczą. Publikacje stowarzyszenia ukazują się w trzech seriach: „Kalendarze SGB” - o tematyce regionalnej, bogato ilustrowane, wydawane nieprzerwanie od 1999 roku., „Biblioteka Babiogórska” i „Rocznik Babiogórski” - periodyk o profilu popularno-naukowym.

W 1999 roku członkowie Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich, podjęli decyzję o redakcji „Rocznika Babiogórskiego”. Miał on w założeniu odnotowywać najważniejsze wydarzenia z życia kulturalnego okolic babiogórskiego masywu. Już pierwszy jego numer poruszał tematy etnografii, geografii, przyrody i historii regionu³⁵. Dotychczas wydano 13 jego tomów, w których znalazło się 10 artykułów na temat Orawy. Wszystkie roczniki powstawały w Zawoi i Krakowie.

Funkcję redaktora naczelnego pierwszych 12 tomów pełniła Urszula Janicka-Krzywda. Redaktorem tomu 13 z 2012 roku jest Katarzyna Słabosz-Palacz. Periodyk do 2010 roku ukazywał się regularnie, w rocznych odstępach czasu. Nietypowo ostatnie wydanie rocznika obejmuje lata 2011-2012. Średnia liczba stron wynosi ok. 190. Niemal w każdym numerze ukazywał się co najmniej jeden artykuł całościowo związany z regionem orawskim.

³³ *Górale w walce o niepodległość Polski 1769-1989*, pod red. J. Kowalczyka, Nowy Targ 2009, s. 2.

³⁴ *Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich* [dok. elektr.] <http://www.sgb.org.pl/> [odczyt: 24 sierpnia 2011]

³⁵ *Wstęp*, „Rocznik Babiogórski” 2002, t. 4, s. 9.

Za redakcję techniczną i skład tomów od 1 do 7 odpowiedzialni byli: Katarzyna Słabosz-Palacz i Jan Palacz. Od tomu ósmego zastąpił ich Wiesław A. Wójcik. Przedsiębiorstwami współpracującymi ze Stowarzyszeniem Gmin Babiogórskich na polu wydawniczym były w różnych okresach czasu: Infopress, Cu Life i Studio Kinga. Rocznik z 1999 roku dofinansowany został ze środków Urzędu Marszałkowskiego w Krakowie. Od roku 2004 współwydawcą periodyku został Babiogórski Park Narodowy, a w 2006 roku do wydania kolejnego z tomów dołączył Centralny Ośrodek Turystki Górskiej PTTK w Krakowie. Każdy z tomów ilustrowany jest rysunkami (większość z nich zajmuje całą, bądź połowę strony) i przedstawia budownictwo regionalne, krajobraz górski, elementy parku babiogórskiego. Dodajmy, że Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich w 2003 roku opublikowało książkę Piotra Krzywdy *Wokół Babiej Góry: przewodnik samochodowy*. Był to tom 2 z serii „Biblioteka Babiogórska”. Informacje regionalne opracował Janusz Kociołek. Publikacja posiadała twardą oprawę i była bogato ilustrowana; fotografie pokazujące piękno regionów podbabiogórskich wykonał Piotr Krzywda. Całość opracował graficznie Jan Palacz i przedsiębiorstwo Studio Kinga. Druk stowarzyszenie zleciło firmie drukarskiej Technet z Krakowa. Trzy lata wcześniej stowarzyszenie wydało książkę pod redakcją Katarzyny Słabosz-Palacz i Urszuli Janickiej-Krzywdy, zatytułowaną *Poezje babiogórskie: z wichrem halnym śpiewam...*. Sponsorami wydania byli: Bernard Langer M.B.E. z Wielkiej Brytanii, Peter Bruel z Australii, Bank Spółdzielczy w Jabłonce, Bank Spółdzielczy w Jordanowie i Zakład Przemysłu Drzewnego w Zawoi.

PODHALAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK

Idea poszerzania wiedzy o szeroko pojętym Podhalu stała się fundamentem działalności wielu regionalistów, badaczy Podtatrza, naukowców, którzy weszli w skład Podhalańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (PTPN). Pomysł utworzenia tej organizacji zrodził się w kręgu społecznych działaczy środowiska nowotarskiego. Oficjalnie działalność swoją proklamowało 26 maja 1974 roku w Nowym Targu. Na I Walnym Zjeździe 16 maja 1975 roku wybrano Zarząd Towarzystwa, na czele którego stanął Jan Rudnik³⁶. Obecnie prezesem organizacji jest Stanisław Hodorowicz, rektor w latach 2001-2012 pierwszej uczelni na Podhalu - Podhalańskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Targu i senator RP.

³⁶ M. Jagła, *Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Nowym Targu - 25 lat działalności na rzecz upowszechniania kultury i dziejów Podhala, Spisza, Orawy i Pienin*, „Almanach Nowotarski” 2000, nr 4, s. 8.

„Statutowym celem towarzystwa jest praca nad rozwojem i popularyzacją badań naukowych dotyczących w szczególności Podhala, Spisza, Orawy i Pienin”³⁷.

Zgodnie ze statutem, Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk działa na polu wydawniczym, publikując książki i czasopisma, głównie popularnonaukowe. Najważniejszym z nich jest wydawany od 1997 roku „Almanach Nowotarski”. W nocie redakcyjnej pierwszego numeru, czytamy: „Almanach Nowotarski jest pismem pomyślanym jako rocznik, który podsumowywałby to, co w życiu kulturalnym i społecznym miasta jest w kolejnych latach najważniejsze, godne uwagi i utrwalenia”³⁸. Zgodnie z tą zapowiedzią problematyka związana z Nowym Targiem, jego historią, wydarzeniami kulturalnymi, biografiami znanych nowotarzan, zdecydowanie dominuje wśród prezentowanych w czasopiśmie artykułów. Wydawca nie zrezygnował jednak z tematyki wykraczającej poza miasto, drukując teksty o Podhalu i regionach sąsiednich. We wszystkich numerach, które ukazały się do tej pory, znajdziemy teksty poświęcone Orawie. Częścią stałą rocznika jest *Bibliografia Podhala, Orawy i Spisza* – publikowana od 2001 roku i całościowo prezentująca dorobek piśmienniczo-wydawniczy na temat Podtatrza.

Do roku 2012 wydanych zostało 16 obszernych numerów „Almanachu...” w nakładzie 500 egzemplarzy każdy. Liczba stron wynosi od 124 (Rok 1996, nr 1) do 512 (Rok 2012, nr 16). Periodyk od samego początku rejestruje najważniejsze współczesne wydarzenia z dziejów miasta. Jest bogato ilustrowany. W 9 jego numerach liczba fotografii przekroczyła 50, w tym część kolorowych.

Pierwszy numer, wydany został w 1997 roku i dotyczył w znacznej mierze wydarzeń roku wcześniejszego - jubileuszowych obchodów 650-lecia miasta. Jego zawartość obejmowała materiał historyczny, prezentowany w czerwcu 1996 roku na sesji popularno-naukowej, zatytułowanej *Dzieje miasta Nowego Targu*. Jak można przeczytać w nocie redakcyjnej rocznika z 1999 roku: »Trzeci rocznik Almanachu Nowotarskiego« - 1988 ukazuje się w ostatnich tygodniach roku 1999. Powodem tego opóźnienia były trudności, jakie dotknęły Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w 25-tym roku jego działalności.”³⁹ Jakiego typu były to trudności redakcja nie podaje, należy zauważyć, że notkę tę zamieściła redakcja w nowym składzie.

³⁷ *Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Nowym Targu* [dok. elektr.] <http://www.nowytarg.pl/dane.php?id=52&page=6> [odczyt: 24 sierpnia 2011]

³⁸ [Nota redakcyjna], „Almanach Nowotarski” 1997, nr 1, s. 5.

³⁹ *Od redakcji*, „Almanach Nowotarski” 1999, nr 3, s. 5.

Redaktorem dwóch pierwszych numerów czasopisma był Antoni Nowak. Od numeru trzeciego redaktorem naczelnym rocznika został Stanisław Kostka-Michalczuk i jest nim do dziś. Numeracja oraz forma czasopisma zostały utrzymane.

Dotychczas Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk opublikowało jedną książkę, fragmentarycznie traktującą o Orawie. Zespół redakcyjny pod kierunkiem Jana Antoła przygotował antologię wierszy podhalańskich i m.in. orawskich - *Nuty serdeczne : antologia podhalańskiej poezji gwarowej* z rycinami Andrzeja Rusnaka. Publikację wydano w 1996 roku w Nowym Targu. Jej nakład w liczbie 1500 egz. ukazał się dzięki dotacji udzielonej przez Ministra Kultury i Sztuki.

ORAWIANA W DOROBKU POZOSTAŁYCH WAŻNIEJSZYCH STOWARZYSZEŃ

Aktywność wydawnicza na rzecz Orawy nie zamyka się wokół kilku opisanych wyżej orawskich, babiogórskich czy podhalańskich stowarzyszeń, ale terytorialnie sięga znacznie dalej. Orawiana pojawiają się również w dorobku wydawniczym takich organizacji jak: Towarzystwo Słowaków w Polsce, Polskie Towarzystwo Historyczne w Nowym Targu, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Krakowskiej i Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Wymienione z nazwy stowarzyszenia specjalizują się w wąskiej grupie zagadnień, dla których powołano je do istnienia. Chociaż ich polityka wydawnicza nie wiąże się bezpośrednio z Orawą, kilkadziesiąt ciekawych publikacji ukazało się na polskim rynku dzięki ich pracy i środkom finansowym.

W polityce wydawniczej Towarzystwa Słowaków w Polsce znalazło się miejsce na publikacje łączące tematycznie zagadnienia słowackie z kulturą i dziejami pogranicza polsko-słowackiego. Przykładem tego jest dziewięć książek dających się wpisać w pojęcie Orawiana. Dominują publikacje Andrzeja Jazowskiego, z których jedna, *Powieści ludu orawskiego*⁴⁰, całościowo została poświęcona regionowi orawskiemu. W ostatnim dwudziestoleciu Towarzystwo Słowaków w Polsce dwukrotnie ją wydało w Krakowie, po raz pierwszy w 2000 roku i drugi raz w 2010 roku. Były to wydania zawierające ilustracje orawskiego malarza i rzeźbiarza, Stanisława Wyrzta. On też ilustrował pozostałe książki Andrzeja Jazowskiego, zatytułowane *Podania i baśnie babiogórskie*, *Od dziejów Środkowych Słowian do Orawy*, *Podhala i Spisza*. *Notatki z pamiętnika* i *Zarys dziejów Góralczyzny i Środkowych Słowian*

⁴⁰ A. Jazowski, *Powieści ludu orawskiego*, Kraków 1960.

do roku 1949. Wszystkie książki ukazały się w Krakowie. Podania związane z masywem Babiej Góry wydano w 2005 roku, pozostałe dwie zawierające historię Środkowych Słowian i opisujące początki góralszczyzny w 2004 roku. W dorobku wydawniczym towarzystwa jest także publikacja Liceum Ogólnokształcące im. Bohaterów Westerplatte w Jabłonce. Wydana została w Jabłonce w 2001 roku pod redakcją Emila Janowiaka dla uczczenia 50. rocznicy powstania liceum. Ponadto stowarzyszenie opublikowało rok później w Krakowie książkę Juliana Kwieka *Z dziejów mniejszości słowackiej na Spiszu i Orawie w latach 1945-1957*, w tym samym mieście ukazały się *Grafiki Lidii Mszal „Moja Orawa”* oraz *Ondrej Ivan - moje obrazy z Orawy*, obie pod red. L'udomíra Molitorisa. Pierwszą z nich wydano w 1999 roku, natomiast drugą sześć lat później.

Fot. 4.

Logo Polskiego
Towarzystwa
Historycznego;
Oddział
Nowy Targ

Do dorobku książkowego o Orawie należą także publikacje Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Nowym Targu. Dzięki niemu umieszczono na rynku wydawniczym książkę *Od Zaolzia po Jaworzynę rewindykacje graniczne jesienią 1938 roku: materiały z seminarium naukowego zorganizowanego w 60. rocznicę powrotu Zaolzia i Jaworzyny do Polski, Nowy Targ, 27 listopada 2003 r.* Wydano ją w stolicy Podhala w 2004 roku pod red. Roberta Kowalskiego. Cztery lata później nakładem Oddziału PTH i wydawnictwa PHU Pandora z Chmielowa ukazało się w Nowym Targu kolejne historyczne wydawnictwo zatytułowane *Związek Górali Spisza i Orawy: w służbie społeczeństwa, narodu i państwa 1931-1939: materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniu 11 listopada 2006 r. na Zamku „Dunajec” w Niedzicy.* W 2011 roku w Nowym Targu i Zakopanem miała miejsce premiera wydawnicza historycznej rozprawy Jerzego M. Roszkowskiego *Zapomniane Kresy. Spisz, Orawa, Czadeckie w świadomości i działaniach Polaków 1895-1925.* Był to czwarty tom serii „Podhalańskie Monografie Historyczne”.

Jedną z nowszych publikacji orawskich jest książka Bożeny Lewandowskiej i Józefa Kaśia *Wesele orawskie dawniej i dziś* z 2010 roku. Ukazała się ona w serii wydawniczej „Archiwum Etnograficzne”. Przewodniczącym komitetu redakcyjnego był Janusz Kamocki. Okładkę zaprojektował Wiesław Lewandowski. Publikacja została dofinansowana ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Gminy Jabłonka oraz Gminy Lipnica Wielka. Wydało ją Polskie Towarzystwo Ludoznawcze przy współpracy z Uniwersytetem Wrocławskim. Za druk odpowiedzialna została Drukarnia GS z Krakowa.

Przeprowadzona analiza polskiego rynku wydawniczego przyniosła wiedzę na temat 16 towarzystw zaangażowanych w latach 1989-2012 w dzieło poszerzania dorobku książkowego i czasopiśmienniczego o Orawie. Nie wszystkie z nich w jednakowym stopniu wykazywały aktywność wydawniczą dla regionu. Tabela 4 prezentuje wykaz stowarzyszeniowych domów wydawniczych z uwzględnieniem miejsca działalności oraz liczby wydań publikacji zwartych i ciągłych.

Tabela 4. Orawiana w dorobku wydawniczym stowarzyszeń po 1989 roku.

Lp.	Nazwa stowarzyszenia	Miejsce działalności	Liczba wyd. zwartych	Liczba wyd. ciągłych
1.	Beskidzkie Towarzystwo Oświatowe	Milówka	1	0
2.	Harcerska Oficyna Wydawnicza	Kraków	1	0
3.	Małopolski Związek Regionalnych Towarzystw Kultury	Kraków	0	13
4.	Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk	Nowy Targ	1	16
5.	Polskie Towarzystwo Historyczne (oddział Nowy Targ)	Nowy Targ	2	0
6.	Polskie Towarzystwo Ludoznawcze	Wrocław	1	0
7.	Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich	Zawoja	2	13
8.	Stowarzyszenie „Krajobrazy”	Kraków	1	0
9.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Szczawnicy	Szczawnica	1	0
10.	Towarzystwo Karpackie	Warszawa	0	44
11.	Towarzystwo Przyjaciół Orawy	Kraków	4	28
12.	Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Krakowskiej	Kraków	4	0
13.	Towarzystwo Słowaków w Polsce	Karków	9	0
14.	Związek Euroregion „Tatry”	Nowy Targ	1	5
15.	Związek Podhalań / Oficyny Wydawnicze Związku Podhalań	Kraków, Kościelisko	5	brak danych
16.	Związek Polskiego Spisza	Łapsze Niżne	1	brak danych

Źródło: opracowanie własne 2013.

Zestawienie liczbowe zamieszczone w tabeli potwierdza tezę, iż działalność wydawnicza stowarzyszeń w pierwszej kolejności ukierunkowana była na regularne publikowane czasopism, które pod względem ilości stron, formatu zbliżone były do książek. Liczba wydań periodyków, liczących więcej niż 100 stron była trzykrotnie wyższa od liczby wszystkich książkowych wydań, które ukazały się w latach 1989-2012 na temat Orawy.

ORAWIANA W DOROBKU WYDAWCÓW PAŃSTWOWYCH I PRYWATNYCH W LATACH 1989 - 2012

Próbując ukazać dorobek państwowych i prywatnych domów wydawniczych publikujących Orawiana po 1989 roku, podkreślmy, że na uwagę zwracają w pierwszej kolejności instytucje związane z regionem. W najbliższym sąsiedztwie usytułowani wydawcy o charakterze państwowym to: Muzeum - Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej (MOPE), Muzeum Tatrzańskie (MT), Gmina Jabłonka (GJ) wraz z Orawskim Centrum Kultury. Dzięki ich zaangażowaniu ukazywały się: „Rocznik Orawski” (wyd. MOPE), periodyk wydawany raz do roku, całościowo poświęcony orawskiej kulturze i historii. Dotychczas wydano 6 numerów; „Rocznik Podhalański” (wyd. MT)⁴¹, ukazujący się nieregularnie, sporadycznie zajmujący się tematami blisko związanymi z krainą orawską⁴². Z inicjatywy wydawniczej Muzeum OPE w Zubrzycy, w 1995 roku wydano *Spotkania orawskie: materiały z sesji naukowych z lat 1987 – 1990* pod red. Czesława Robotyckiego, cztery lata później Leona Rydla *Tablicę ku czci Piotra Borowego*, zaś w 2006 roku *Sacrum w zwyczajach związanych z przyrodą: XIV Międzynarodowe Seminarium*, pod red. Macieja Ostrowskiego. Na tym jednak nie poprzestano, gdyż w 2007 roku opublikowano część 1 książki Karoly’ego Balazsa i Jerzego M. Roszkowskiego, zatytułowaną *Materiały źródłowe do dziejów Rodziny Moniaków (XVI-XX w.)*. W tym samym roku wydano *Cmentarze Orawy* Marcina Kowalczyka i Macieja Rutkowskiego.

Pozostając przy ważnych dla regionu wydawnictwach ciągłych, obok wyżej wymienionych roczników, należy wspomnieć o „Fujoku Babiogórskim”, wydawanym w latach 1991-1997 przez Gminę Jabłonka. W numerze pierwszym pisma tak określono jego cel powstania oraz problematykę: „Jesteśmy pismem samorządowym, będziemy przedstawiać w związku z tym problemy gminy, samorządu, będziemy się starali pokazać trudności i próbować im zaradzić, aby się nam wspólnie lepiej żyło na Orawie.”⁴³ Początkowo „Fujok Babiogórski” wydawany

⁴¹ [Nota redakcyjna], „Rocznik Podhalański”, 1979, t. 2, s. 4.

⁴² B. Piłsudski, *Projekt Podhalańskiego Rocznika Naukowego*, „Rocznik Podhalański” 1992, t. 5, s. 13-16.

⁴³ [Od redakcji], „Fujok Babiogórski” 1991, nr 1, s. 2.

był jako miesięcznik, po kilku latach zatracił tę formę, ukazując się kilka razy do roku. Łącznie opublikowane zostały 34 numery w nakładzie od 500 do 1000 egz.

Odpowiedzialność za utrzymanie tradycji i dalszy rozwój kulturowy regionu - m.in. przez działalność wydawniczą przejęło na siebie Orawskie Centrum Kultury w Jabłonce działające przy Urzędzie Gminy. Najnowszą publikacją tej instytucji była wydana dzięki funduszom unijnym w 2012 roku książka pod tytułem *Jabłonka - stolica polskiej Orawy. Historia i współczesność*, pod redakcją Barbary Zgamy i Roberta Kowalczyka. Stanowi ona pierwszą część monografii najstarszej miejscowości na Górnjej Orawie. Kolejna planowana jest na 2013 rok.

Analizując dorobek książkowy wydawców prywatnych, należy podkreślić, iż Wydawnictwo i Drukarnia „Secesja” oraz Księgarnia Akademicka to przedsiębiorstwa najczęściej publikujące po 1989 roku na temat regionu orawskiego. Orawiana przez nie przygotowane i wydane były zazwyczaj na podstawie zlecenia Towarzystwa Przyjaciół Orawy i jego prezesa - ks. Władysława Pilarczyka⁴⁴. Rezultatem tej współpracy była ponad połowa książek z serii „Biblioteka Orawska” i 10 numerów rocznika „Orawa”. Pewne jest, że historia ruchu wydawniczego o Orawie byłaby dziś znacznie uboższa, gdyby nie osoba ks. Pilarczyka - „duszpasterza-regionalisty”⁴⁵. Jego prywatnym nakładem finansowym wyszło aż siedem publikacji orawskich. Pomijam tutaj wydania, dla których środki pieniężne pozyskał z urzędowych funduszy i dotacji, od prywatnych przedsiębiorców i państwowych firm. Nie wspominam o jego pracy redaktorskiej przy większości książek z serii, którą sam zaproponował i zorganizował („Biblioteka Orawska”), pracy nad kolejnymi wydaniami „Orawy” oraz publikacji rocznika „Małopolska. Regiony – regionalizmy - małe ojczyzny”, który sam zapoczątkował i wydał pierwszy tom⁴⁶. Ważną postacią rynku wydawniczego obejmującego Podtatrze jest Ryszard M. Remiszewski. Wielokrotnie publikował on teksty w periodykach „Orawy” i „Podhala”, jak również wydawał swoim nakładem publikacje zwarte, wszystkie poświęcone problematyce historycznej Podtatrza. W jego wydawnictwie (Ryszard M. Remiszewski – RMR) ukazały się w Gliwicach m.in.: w 1997 roku Franciszka Fitaka *Słownik gwary orawskiej* oraz w 1999 roku Leona Rydla *Tablica ku czci Piotra Borowego: (ponowne odsłonięcie 24 lipca 1992 roku)*.

⁴⁴ [R. M. Remiszewski], *Duszpasterz regionalista*, [w:] Tenże, *Orawa w brzoście zastygła*, Kraków 2006, s. 5-8.

⁴⁵ Zob. *Dekada prezesa Władysława Pilarczyka* [dok. elektr.] <http://www.gory.info/artyk.php?id=138> [odczyt: 24 sierpnia 2011]

⁴⁶ E. Skrobiszewska, *Z ks. Władysławem Pilarczykiem szlakiem małych ojczyzn i regionów*, „Orawa” 2007, nr 44-45, s. 9-10.

Ważnym krokiem w procesie zaangażowania lokalnych podmiotów gospodarczych w dzieło publikacji o regionie było wydawane w latach 2002-2008 przez firmę Kartex Antoniego Karlaka z Jabłonki czasopismo „Moja Orawa”. Łącznie opublikowano 45 numerów, liczących około 40 stron każdy.

Popularyzacji walorów przyrodniczych i kulturowych regionu służyły przewodniki, najczęściej obejmujące tematycznie obszar całego Podtatrza, ale i również osobno traktujące o jego subregionach. Do przyjazdu na Orawę zachęcali najbardziej znani polscy wydawcy takich przewodników jak: Wydawnictwo Pascal i Wydawnictwo Bezdroża oraz firmy: Wydawnictwo Kartograficzne Compass, Wydawnictwo Górskie Miłosza Martynowicza, Oficyna Wydawnicza Grafikon, Wydawnictwo „Rewasz”, Wydawnictwo „Orthdruk”. Region promowała także Oficyna Artystów Sztuka.

WNIOSKI

Przeprowadzona analiza dostarczyła wiedzy na temat dokonań wydawniczych najważniejszych stowarzyszeń oraz państwowych i prywatnych firm publikujących o Orawie w latach 1989-2012. Początkowo moją intencją było również opracowanie dorobku wydawnictw spółdzielczych i kościelnych, ale okazał się on tak znikomy, że nie został na kartach tej rozprawy przedstawiony.

Podsumowując działalność wydawniczą stowarzyszeń, należy pamiętać o ważnych wydarzeniach końca lat 80-tych i początku 90-tych w Polsce. Przełomowe zmiany wprowadzone w tym okresie, umożliwiły powstanie licznych regionalnych stowarzyszeń na terenie całego kraju. Po polskiej stronie na obszarze Podtatrza tego typu działalność zainicjowały m.in.: Towarzystwo Przyjaciół Orawy, Związek Polskiego Spisza, Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich, Towarzystwo Karpackie i Euroregion „Tatry”. Tym samym powstałe znacznie wcześniej na Podhalu: Związku Podhalań i Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, zostały odciążone z odpowiedzialności za rozwój i ochronę kultury m.in. Orawy, poprzez pracę naukową i wydawniczą. Każde z nowych stowarzyszeń powstało w odpowiedzi na widoczne zapotrzebowanie społeczne.

Stowarzyszenia zdominowały rynek wydawniczy poprzez systematycznie ukazujące się, objętościowo obszerne periodyki. Do najważniejszych należą: początkowo publikowany jako kwartalnik, od 1994 roku rocznik „Orawa” wydawany przez Towarzystwo Przyjaciół Orawy (TPO), „Rocznik Babiogórski”, publikowany przez Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich oraz

„Almanach Nowotarski”, ukazujący się dzięki działalności Podhalańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Tylko rocznik TPO poświęcony jest całościowo problematyce orawskiej.

Liczba wydań zwartych dotyczących Orawy, które zostały opracowane przez regionalne towarzystwa i opublikowane w ostatnich dwudziestu trzech latach była trzykrotnie mniejsza, w porównaniu z tymi, które ukazywały się cyklicznie w tym okresie i liczyły co najmniej 100 stron. Dzięki pracy stowarzyszeń w obszarze edytorsko-wydawniczym na polskim rynku książki ukazało ponad 30 tytułów zwartych. Częstotliwość i charakter publikacji książkowych i czasopiśmienniczych najczęściej uwarunkowane były dostępnymi zasobami finansowymi stowarzyszeń. Większość z nich nie posiadała własnych zakładów poligraficznych i drukarni, była zatem skazana na nieustanną współpracę z profesjonalnymi domami wydawniczymi. To, że pojawiły się nowe wydawnictwa orawskie inicjowane przez stowarzyszenia, zawdzięczamy w dużej mierze pozyskanym przez nie sponsorom, uzyskanym dotacjom i współpracy pomiędzy towarzystwami, a wydawcami państwowymi i prywatnymi.

Do najważniejszych dla Orawy państwowych domów wydawniczych należą instytucje muzealne - Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej, Muzeum Tatrzańskie, samorządowe - Gmina Jabłonka i Gmina Lipnica Wielka, akademickie - Uniwersytet Jagielloński, Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu i związane z ochroną przyrody - Babiogórski Park Narodowy. Książki i periodyki publikowane przez państwowe muzea i ośrodki akademickie wyróżnia wysoka wartość merytoryczna, wydawnictwa parku narodowego charakteryzuje dobra jakość przygotowania, widoczna m.in. w bogactwie ilustracji, natomiast czasopisma, biuletyny i okazjonalne publikacje orawskich samorządów określa lokalna, bieżąca problematyka, którą przybliżają i utrwalają. Wśród prywatnych firm wydawniczych warte odnotowania były Wydawnictwo i Drukarnia „Secesja”, Księgarnia Akademicka, obie współpracujące z Towarzystwem Przyjaciół Orawy. Aktywność na polu wydawniczym firmy „Kartex” z Jabłonki znalazła uznanie u Orawian, dzięki nakładowi finansowemu włożonemu w czasopismo „Moja Orawa”. Nie do przecenienia jest praca ks. Władysława Pilarczyka włożona w przygotowanie tekstów, pozyskanie sponsorów i wreszcie wydanie książek z serii „Biblioteka Orawska” i najistotniejszego dla regionu periodyku „Orawa”.